

דבר תורה לפרשת שבוע
פרשת בהר בחוקותיי - "והארץ אזכור": זכות שעומדת מעל הכול
הרב גור גלון
ישיבת הר ברכה

הקללות בפרשת בחוקותי מסתיימות בפסוקי נחמה, המבטיחים שהקב"ה יזכור את ישראל ויגאל אותם (ויקרא כו, מב):

"וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר".
כאשר השתחרר בעל התניא מהכלא, הוא כתב לרבי לוי יצחק מברדיטשוב (אגרות אדמו"ר הזקן, נט):

"בְּזָכוֹת הָאָרֶץ הַקְדוּשָׁה וְיוֹשְׁבֵיהָ, הִיא שְׁעֵמֶדָה לָנוּ וְתַעֲזָר לָנוּ בְּכָל עֵת לְהַרְחִיב לָנוּ מִצָּר וּלְחַלְצָנוּ מִמִּצָּר".

ממכתב זה למד הרב יששכר שלמה טייכטל (בספרו 'אם הבנים שמחה', עמ' כו) יסוד חשוב ועמוק:

"וְלִמְדָתִי מֵתוֹךְ דְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים מִמֶּשׁ דְּבַר חֲדָשׁ שֶׁלֹּא יִדְעָתִי עַד כֹּה וְלֹא רָאִיתִי עוֹד בְּשׁוּם סֵפֶר – שֶׁבְזִמְנֵן שֶׁהָאֲדָם הַיִּשְׂרָאֵלִי הוּא בְּצָרָה, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, יוּכַל לְהַנְצִיל מֵהַצָּרָה בְּזָכוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיוֹשְׁבֵיהָ. וְאַחֲרֵי בִינּוֹתַי בְּסִפְרִים הָאִיר ה' עֵינַי וְשִׁכְלִי לְמִצּוֹא מְקוֹר נְאֻמָּן לְדַבְרֵי רַבְּנֵנוּ הַנִּלְ, וּמֵתוֹרַת מִשָּׁה רַבְּנֵנוּ בְּעִצְמוֹ לְמַדְתִּי זֹאת".

הרב טייכטל מסביר כיצד הדבר נלמד מהפסוק בפרשתנו. רש"י על המקום שואל:

"לָמָּה נִמְנָנוּ אַחֲרֵיכֶם [כלומר: למה הוזכרו האבות מהאחרון לראשון]? לומר לך: כִּדְאִי הוּא יַעֲקֹב הַקָּטָן לְכָר [שבזכותו יגאלו ישראל], וְאִם אֵינוֹ כִּדְאִי הָרִי יִצְחָק עִמּוֹ, וְאִם אֵינוֹ כִּדְאִי הָרִי אַבְרָהָם עִמּוֹ, שֶׁהוּא כִּדְאִי".

על פי זה, מוסיף הרב טייכטל, יש ללמוד שאף אם תמה זכות אבות חלילה, וכולם אינם כדאיים, עדיין נאמר: **"והארץ אזכור"**. כלומר, זכות ארץ ישראל עומדת מעל כל הזכויות, ואפילו גדולה מזכות אבות, והיא זו שתחלץ אותנו מכל מצר.

מדרגות של גאולה: מיעקב ועד בניין הארץ

גם הרב חרל"פ כותב דברים דומים (מעייני הישועה ח"א, מג), אלא שלשיטתו, הפסוק מונה את הזכויות מהגדולה לקטנה, ומפרט כמה דרגות של גאולה:

יעקב (תורה ושלמות):

"הַכֹּנֶנָה בְּזֶה, שֶׁאִם תִּהְיֶה בְּיִשְׂרָאֵל בְּחִינַת יַעֲקֹב כְּלִיל הָאֲבוֹת, הַכּוֹלֵל בְּתוֹכּוֹ כָּל הַמְּדַרְגּוֹת – תוֹרָה, גְּמִילוֹת חֲסִדִים וּמְסִירוֹת נֶפֶשׁ – בּוֹדֵאֵי שְׂיֵהוּ רְאוּיִים לְגֵאֻלָּה, 'וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב'".

יצחק (מסירות נפש): ייתכן שישראל לא יהיו שלמים בתורה, אבל –

"אִם רַק תִּמְצָא בָּהֶם בְּחִינַת מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, שְׂיֵהוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְמָסַר אֶת נַפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת ה', הִיא בְּחִינַת יִצְחָק".

בדומה לכך כתב בעל התניא (ליקוטי אמרים, כה) ש"כל אֶחָד וְאֶחָד בְּיִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אֲהָבָה מְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ לְקַבֵּ"ה". אהבה זו לא תמיד מתגלה בחיי היומיום, אך כשהיהודי נדרש להכרעה קריטית – כמו עבודה זרה או המרת דת – הוא מוכן למסור את נפשו. זהו "הניצוץ היהודי" הטמון בכל איש ישראל.

אברהם (חסד): אם ישראל אינם שלמים בתורה ואף לא מגיעים למסירות נפש:

"וְלֹא תִמְצָא בָּהֶם רַק מִדַּת הַחֲסֵד וְהַצְדִּיקָה שְׂבִין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, הִיא בְּחִינַת אַבְרָהָם אֲבִיהֶם".

ארץ ישראל: המדרגה האחרונה והבסיסית ביותר:

"אם רק תמצא בהם זכות זו לבד, שהם שבים אל הארץ להחיות את שממותיה ולבנות את הריסותיה ודוגלים בשמה – בשביל זה לבדו יחוס וירחם עליהם הקב"ה לגואלם ולהשיבם אליי ואל תורתו הקדושה".

מדברי שניהם עולה שההתאמצות ביישוב הארץ ושגשוגה היא זכות עליונה, שבכוחה, אף לבדה, לרומם את העם ולהביא גאולה. כפי שכתב על כך הרב קוק (קובץ ז, רא):

"שואלים במה זכה דורנו לגאולה? התשובה פשוטה היא, הוא זכה מפני שעסק במצוה היוצרת גדולה שבכל המצוות, במצוה השקולה ככל התורה כלה, מפני שהוא עסק בגאולת ישראל. ולא רק עסק, אלא הוא עוסק ויעסק בלא הרף בגאולתו, וכוח אלוקי זה מרוממה ומשגבה בישועה".

לחיזוק הדברים, נוסף גם את דברי הרב זלמן סורוצקין (אוזניים לתורה, עמ' שלח):

"אם ישראל יצטינו רק באהבת הארץ הקדושה, ויחוננו את עפרה, ומסרו את נפשם עליה, יזכר ה' לטובה גם את מסירותם לארץ אבות: 'והארץ אזכר'".

השמיטה: מתיקון היחיד לתיקון הכלל

אולי יסוד זה נרמז לנו כבר בתחילת פרשת בהר. הפסוק אומר (ויקרא כה, א-ב):

"וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה".

על כך מביא רש"י את אחד המדרשים הידועים ביותר:

"מה ענין שמטה אצל הר סיני? והלא כל המצוות נאמרו מסיני! אלא מה שמטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כלן נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני".

כל המפרשים תמהו: מדוע נבחרה דווקא שמיטה להיות "בניין אב" לכל המצוות וללמד שכולן אלוקיות?

התשובה לכך היא שמצוות השמיטה איננה מוטלת על היחיד כפרט, אלא על הציבור והכלל – "ושבתה הארץ". בכך היא מבטאת את מגמתה המרכזית של התורה: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו).

לכן מובן מדוע הזנחת השמיטה מביאה עמה גלות, כפי שכתוב בפרשת בחוקותי: "והארץ תעזב מהם ותרוץ את שבתתיה בהשמה מהם". כאשר לא מבינים את הייעוד הכללי, ומסתפקים בקיום מצוות פרטיות בלבד תוך שיחת בניין האומה בארצה – ממילא מגיעה הגלות.

יום ירושלים: החיבור לייעוד הלאומי הנצחי

השבוע אנו זוכים לחגוג את יום ירושלים. ירושלים מזכירה לנו שמדינת ישראל איננה "עוד מדינה" ככל העמים. תפקידה הוא להאיר אור גדול בעולם, להיות המצפן והכיוון האנושי, כפי שמנבא ישעיהו (ב, ב-ד):

"יהיה באחרית הימים, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים. והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים, וכתתו חרבותם לאתים וסניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".

ירושלים מחברת אותנו אל הנצח, אל הייעוד הגדול של "תיקון עולם במלכות ש-די", ואל התפקיד הכללי של עם ישראל.

מתוך שמחתה של ירושלים, נזכה להיזכר ולהתחזק בתפקידנו הגדול. שכל אחד ואחד מאיתנו יפעל ליישוב הארץ – הן בחיזוק החומר דרך הכלכלה, ההתיישבות, הצבא ומערכות החיים הממשיות; והן בחיזוק הרוח דרך חיבור עמוק לקב"ה ולתורתו.

יהי רצון שנצליח לתקן ולפעול תמיד למען הכלל!